

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 17 (30)

Суми – 2019

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i17.p:81>

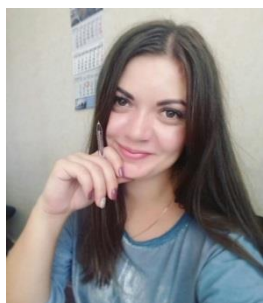
ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ЗАГАЛЬНИХ СУДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ²

Слабунова Юлія Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
керівник Сумської місцевої прокуратури,
викладач кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет

Кіяшко Юрій Михайлович,
аспірант кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет

Глушко Марія Анатоліївна,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет

Стаття присвячена дослідженню питання значення діяльності місцевих загальних судів щодо захисту прав громадян у контексті протидії економічній злочинності як загрози фінансовій стабільності України. Наголошується на тому, що вказана тематика є вкрай актуальною у нинішній складній політико-правовій обстановці та умовах розвитку і зростання ролі інформаційно-комунікативних технологій, а також активного перебігу глобалізаційних процесів. Вказується, що в результаті таких діянь нерідко не тільки зачіпаються публічні фінансові інтереси, а й призводить до порушення ряду конституційних прав громадян. Акцентується увага на тому, що саме місцеві загальні суди, зважаючи на їх підсудність, відіграють важливу роль у питанні сприяння фінансовій стабільності України.

З метою забезпечення всебічності наукового дослідження першочергово звернено увагу на з'ясування ролі сучасної держави у питаннях щодо захисту прав громадян. З'ясовано її безспірну значимість у питаннях всестороннього сприяння захисту прав громадян та важливу роль щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян України, зважаючи на призначення останньої та суверенність її влади.

Наголошено, що важливу роль у питанні захисту прав громадян відіграють судові установи. Встановлено, що суд є єдиним легітимним органом, який здійснює судочинство в країні. А,

² Робота виконана в проєкті 0118U003582

відповідно, правосуддя забезпечує виконання правової соціальної функції судової влади як ефективного засобу правового захисту, зокрема й від вчинення злочинних дій в економічній сфері та інших проявів явища економічної злочинності. Вкотре доведено, що ефективність судового захисту є базовою передумовою для дієвої протидії цьому явищу.

Зазначено, що діяльність саме місцевих загальних судів у цьому напрямі має вагоме значення для захисту порушених прав. Вказано, що саме їхня належна діяльність сприятиме ефективному виконанню цього завдання, задовольняючи мотивовані вимоги соціуму. Проаналізовані ключові напрями діяльності місцевих загальних судів щодо захисту прав громадян у контексті протидії економічній злочинності як загрозі фінансовій стабільності України.

Ключові слова: органи судової влади, місцеві загальні суди, права громадян, економічна злочинність, фінансова стабільність України.

Slabunova Yu. V., Kiiashko Yu. M., Glushko M. A. The importance of the activities of local general courts in protecting the rights of citizens in the context of combating economic crime as a threat to the financial stability of Ukraine. The article is devoted to the study of the importance of the activity of local general courts in protecting the rights of citizens in the context of combating economic crime as a threat to the financial stability of Ukraine. It is emphasized that these topics are extremely relevant in the current complex political and legal environment and conditions for the development and growth of the role of information and communication technologies, as well as the active course of globalization processes. It is stated that as a result of such actions, not only public financial interests are often affected, but also lead to a violation of a number of citizens' constitutional rights. Attention is drawn to the fact that it is the local general courts, which, given their jurisdiction, play an important role in promoting the financial stability of Ukraine.

In order to ensure the comprehensiveness of scientific research, particular attention has been paid to clarifying the role of the modern state in the protection of citizens' rights. Its undisputed importance in the issues of comprehensive promotion of the protection of citizens' rights and the important role in the implementation of state policy in the sphere of protection of the rights and legitimate interests of the citizens of Ukraine have been clarified, given the latter's appointment and the sovereignty of its authorities.

It is emphasized that judicial institutions play an important role in the protection of citizens' rights. It is established that the court is the only legitimate body that administers justice in the country. Accordingly, justice ensures the fulfillment of the legal social function of the judiciary as an effective remedy, in particular from committing criminal acts in the economic sphere and other manifestations of the phenomenon of economic crime. It has been proved once again that the effectiveness of judicial protection is a basic prerequisite for effective counteraction to this phenomenon.

Noted that the activity of local general courts in this area is of great importance for the protection of the violated rights. It is stated that their proper activity will contribute to the effective fulfillment of this task, satisfying the motivated demands of the society. The key activities of local general courts in protecting the rights of citizens in the context of combating economic crime as a threat to Ukraine's financial stability are analyzed.

Keywords: judicial authorities, local general courts, citizens' rights, economic crime, financial stability of Ukraine.

Вступ. Забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів громадян є одним важливих завдань держави і ключовим у діяльності її судових органів. Ефективна робота вказаних суб'єктів має виняткове значення для країни, орієнтованої на просвіропейський розвиток, утврджуючи в свідомості населення особливе ставлення до загальноновизнаних демократичних цінностей. Адже, дієвий систематичний захист прав та законних

інтересів громадян є наочною демонстрацією дотримання конституційного принципу верховенства права, що, в перспективі, впливатиме на зростання рівня довіри населення до органів судової влади.

Постановка проблеми. В цьому аспекті роботи судових органів слід звернути увагу на питання захисту порушених прав у результаті вчинення злочинних дій в економічній сфері та

інших проявів явища економічної злочинності, як однієї з реальних загроз сучасності, що постійно прогресує. Маємо усвідомлювати що, відсутність ефективного судового захисту прав громадян формуватиме підґрунтя для появи нових методів і способів вчинення протиправних діянь потенційно створюючи додатковий тиск на фінансову стабільність держави. Адже, в сучасних умовах, коли стрімко зростає кількість можливостей вчинення таких діянь, важливим є не тільки оперативне реагування законодавця на виклики сьогодення, й діяльність судових установ у поточних правових реаліях та, відповідно, з наявних правовим інструментарієм. При цьому, зважаючи на значну кількість кримінальних обвинувачень та, в нинішніх умовах, явно назрілої потреби ефективної протидії економічній злочинності потребує уваги саме діяльність місцевих загальних судів, як ключових суб'єктів у вітчизняній системі судоустрою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти питання діяльності судових установ щодо протидії злочинності були об'єктом наукового інтересу таких науковців, як Д. Б. Баронін, В. В. Василевич, К. Ф. Гуценко, І. В. Дем'яненко, О. М. Джужа, Ю. Ф. Іванова, Н. С. Калініної, О. В. Колісник, О. Є. Користіна, А. В. Кочетова, В. В. Лазарева, І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, О. М. Овчаренко, О. В. Повар, І. Д. Прошутя, В. С. Смородинський, А. Г. Стирижак, А. А. Тихопой та багато інших. Однак, зважаючи на важливість окресленої проблематики воно залишається актуальним і вимагає уваги.

Постановка завдання. На основі теоретичних напрацювань та з урахуванням власних переконань з'ясувати значення діяльності місцевих загальних судів щодо захисту прав громадян у контексті протидії економічній злочинності як загрози фінансовій стабільності України.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи це питання для всебічності наукового дослідження перш за все варто звернути уваги на роль держави у питаннях щодо захисту прав громадян. Адже, безперечно, саме вона зобов'язана, відповідно до свого призначення, формувати сприятливі умови для виконання цього зобов'язання. Варто погодитися з думкою С. Ю. Волкова, що держава є єдиною політичною організацією суспільства, при якій органи публічної влади мають виключне право на централізоване управління і на застосування засобів примусу [1, с. 4]. Тобто її призначення полягає в тому щоб створювати умови для захисту прав громадян на основі юридичних норм та за допомогою державного впливу, зокрема й застосування примусових засобів.

При цьому, держава є найважливішим

інститутом політичної системи. Саме він є носієм влади, джерелом багатьох ресурсів, ядром політичної системи, яким регулюються всі сфери суспільства. Це інститут, який здійснює безліч функцій, що виконує величезний обсяг роботи, відповідальний за рішення, що приймаються ними. Він володіє державним суверенітетом, спеціальним апаратом управління та примусу і встановлює особливий правовий порядок на певній території [2].

Безумовно, це стосується й реалізації державної політики щодо забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян України. У зв'язку з тим, що державна влада є суверенною вона також, зважаючи на існуючі ресурси, може результативно провадити свою роботу в цьому питанні. Саме компетентні державно-владні суб'єкти можуть приймати (затверджувати) різні акти, як правило, обов'язкові для виконання всіма, на кого поширюють власну дію і такі, що сформулюють юридичне підґрунтя для функціонування механізмів захисту прав та законних інтересів громадян.

Не виникає сумніву, що важливу роль у питанні захисту прав громадян відіграють судові установи. Так, судова влада активно використовувалась державою з метою здійснення соціально економічних та політичних реформ і сама була їх об'єктом. Суд є єдиним легітимним органом, здійснює судову владу в країні. Саме правосуддя забезпечує виконання правової соціальної функції судової влади як ефективного засобу правового захисту [3, с. 63-64]. Не виникає сумніву, що саме вказаним суб'єктам відводиться одна з провідних ролей із питань захисту прав громадян.

У той же час влучним є висловлювання А. В. Кочетової, яка наголошує, що «судова влада – різновид державної влади, в рамках якої реалізуються владні повноваження по вирішенню соціальних (правових) конфліктів, що виникають у рамках суспільних відносин. При цьому держава ставить перед собою завдання вирішити суперечку, зобов'язавши сторони неухильно слідувати нормам права, а суспільство приймає обов'язок виконати постановленого рішення» [4, с. 29]. Очевидно, що метою такої діяльності є задоволення інтересів індивідуума чи певної суспільної групи. Вона є потрібною для сучасного соціуму будучи необхідним уповноваженим державою авторитетним арбітром для різних конфліктних ситуацій.

Така діяльність, безумовно, має непереоцінене значення для будь-якої правової держави та сприяє позиціонуванню останньої як надійного життєздатного суб'єкта, що виконує

власні зобов'язання перед населенням. А сама ця форма захисту є однією з найдієвіших у наявному державному механізмі і покликана максимально всебічно сприяти виконанню цього завдання.

Дійсно, судовий захист – це досягнення цивілізаційного розвитку людства. Суд здійснює не тільки захист конкретних прав і свобод особистості (право власності, право на життя, свободу слова, свободу совісті, свободу маніфестацій і демонстрацій, свободу зібрань, право на вибір місця проживання, право на інформацію, право на недоторканність особистого життя, інтелектуальну власність і т. п.), а й саму свободу особистості [5, с. 420]. Безумовно, суд – основний гарант прав людини, судовий захист прав і свобод людини і громадянина є найбільш ефективним засобом відновлення порушених прав [5, с. 420]. Тому, знову ж таки, зважаючи на існуючу правову природу та юрисдикцію саме судам відводиться особлива роль у питаннях щодо захисту прав та законних інтересів громадян України. З цього твердження також закономірно «впливає» логічний умовивід, що, без винятку, всі ці суб'єкти займають особливе місце в структурі державного механізму щодо захисту прав та законних інтересів суспільства.

Що ж до місцевих загальних судів – одних із елементів судової системи, то варто погодитися з висловлюваннями деяких науковців і фахівців (І. Є. Марочкіна, Л. М. Москвич, О. М. Овчаренко та ін.), які переконують, що саме ці суб'єкти є ключовими у такій системі [6, с. 72]. Можна припустити, що такий висновок обумовлений «широкою», порівняно з іншими судами, підсудністю. А також і тим, що вони розглядають багато справ і висновки по ним можуть впливати на певні процеси у державі («резонансні справи», зокрема такі, що стосуються питань суверенітету, територіальної цілісності, економічної, інформаційної безпеки держави, «корупційні» тощо). Так, за інформаційними відомостями «Огляду даних про стан здійснення правосуддя у 2018 році» [7] у судах першої інстанції переважають саме справи та матеріали кримінального і цивільного судочинства [7, с. 2], які розглядаються саме аналізованими суб'єктами. Причому, вимальовується тенденція до стрімкого зростання кількості кримінальних проваджень, що надійшли до місцевих загальних судів [7, с. 2]. Відповідно, вони здатні, як стимулювати, так і нівелювати можливість появи негативних настроїв у суспільстві.

Із приводу ж захисту прав громадян, то, очевидно, що значимість цих суб'єктів є надзвичайно важливою. Адже, як наголошувалось, саме вони, окрім того, що представляють першу інстанцію, так і уповноважені розглядати й

вирішувати широке коло спірних питань, в яких, відповідно, порушуються чи оспорується й права громадян. Саме їх належна та систематична діяльність сприятиме ефективному виконанню цього завдання, задовольняючи мотивовані вимоги соціуму.

Очевидно, що це стосується й питання захисту прав громадян порушених у результаті вчинення економічних злочинів. Адже, результати таких діянь нерідко не тільки зачіпають публічні фінансові інтереси, а й призводить до порушення ряду конституційних прав громадян.

Здійснюючи правосуддя вказані суб'єкти забезпечують захист і тих прав, що були порушені внаслідок вчинення злочинних діянь в економічній сфері. Адже місцеві загальні суди уповноважені у відповідності до ч. 2 ст. 22 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [8] розглядати кримінальні справи [8]. Таке правосуддя здійснюється у відповідності до положень кримінального процесуального законодавства й направлене на захист прав громадян, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини [9]. Безумовно, це стосується й тих прав громадян, які були порушеними у результаті вчинення злочинних дій в економічній сфері.

У цьому аспекті слід також звернути увагу на питання дискреційних повноваження суду. При цьому, як слушно зазначає О. О. Панасюк можливість суду у виборі певної моделі поведінки при реалізації дискреційних повноважень є навіть не стільки правом (а тим паче – свободою розсуду), скільки обов'язком правозастосовного органу, оскільки: 1) для державно-владного органу в силу спеціальнодозвольного типу правового регулювання будь-яке право є обов'язком діяти у конкретній ситуації, для суду – прийняти єдино правильне рішення за певних умов, обставин, за наявності певної сукупності доказів у справі; 2) обрання іншого варіанта поведінки за тих же умов (фактичних обставин) ставить під сумнів законність такого вибору і відповідно законність прийнятого рішення, що у кримінальному судочинстві означало б ставлення під сумнів вини (невинуватості) особи; 3) неприпустимість останньої тези обумовлюється вимогою закону щодо законності й обґрунтованості вироку суду [9], [10, с. 250- 251]. Тобто, при прийнятті певного рішення щодо захисту порушених прав у результаті вчинення злочинних дій в економічній сфері та інших проявів явища економічної злочинності суддя в праві, у допустимих законодавством межах,

вживати ряд заходів направлених на захист порушених прав, а також із ціллю ускладнити можливість здійснення вказаних протиправних діянь в майбутньому.

Також важливим напрямом діяльності місцевих загальних судів у питанні протидії економічній злочинності є профілактична робота аналізованих суб'єктів. Як і більшість держаних органів вказані структури також провадять цю діяльність. Профілактичний ефект діяльності суду пов'язаний з виконанням його основного завдання – відправлення правосуддя. Шляхом винесення справедливого рішення у кримінальних справах, суд забезпечує загальну і спеціальну превенцію, у тому числі робить свій внесок у попередження рецидиву [11, с. 28]. Вочевидь, що це може стосуватися й можливого впливу на подальшу поведінку потенційних суб'єктів таких злочинних діянь. Адже вирішення таких спірних питань у досі дотримання законності та верховенства права,

слугуватиме своєрідними додатковим запобіжником для вчинення цих протиправних діянь.

Отже, одним із важливих напрямів державної політики є створення умов для ефективного захисту прав громадян у контексті протидії економічній злочинності як загрози фінансовій стабільності України. Це, насамперед, обумовлено імовірністю настання низки деструктивних наслідків для громадян у результаті вчинення названих діянь. Не виникає сумніву, що важливу роль у питанні захисту прав громадян відіграють судові установи, основним призначенням яких є здійснення правосуддя в державі. Серед таких суб'єктів, безумовно, особлива роль, обумовлена «широкою», порівняно з іншими судами, підсудністю, відводиться місцевим загальним судам. Вказані суб'єкти здійснюючи судочинство сприяють протидії економічній злочинності захищаючи права громадян.

Література:

1. Волков С. Ю. Государство как политический институт : учебно-методическое пособие. Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2014. 40 с.
2. Павлова А. В. Эволюция понятия «государство»: сравнительный анализ методологических подходов Ф.-В. Гегеля, К. Маркса, М. Вебера. Огарёв-Online, 2014. URL : http://journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2014/02/Statya_Pavlovoy_A.pdf.
3. Калинина Н. С. Правовые и организационные основы реализации судебной власти в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Москва, 2014. 204 с.
4. Кочетова А. В. О понятии «судебная власть». Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия «Право», 2015. Т. 15. № 4. С. 27–32.
5. Лазарев В. В. Общая теория права и государства : учебник. М. : Юристъ, 2000. 520 с.
6. Марочкін І. Є., Москвич Л. М., Овчаренко О. М. та ін. Організація роботи суду : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Х. : Право, 2012. 256 с.
7. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2018 році. URL : https://court.gov.ua/userfiles/media/media/ogl_2018.pdf.
8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 28.08.2019).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 29.08.2019).
10. Панасюк О. О. Дискреційні повноваження суду в кримінальному судочинстві України: теоретичні аспекти. На початку творчого шляху, 2001
11. Джужа О. М., Василевич В. В., Іванов Ю. Ф. та ін. Кримінологія : навч. посібн. К. : НАВСУ, 2004. 200 с.